

Kresťanský profil Charity na Slovensku z pohľadu jej zamestnancov

Jozef Žuffa

Úvod

Charita je teologicky chápaná „ako konanie spoločenstva a celej Cirkvi v oblasti duchovnej starostlivosti, ako aj špeciálnej a organizovanej charitatívnej činnosti.“¹ Môžeme teda tvrdiť, že či má cirkevné spoločenstvo právo na označenie „kresťanské“ alebo „katolícke“, sa z teologického pohľadu rozhodne aj na základe toho, či sa v jeho rámci uskutočňuje sociálna angažovanosť. Charita, ktorá vykonáva službu pomáhajúcej lásky, nie je len privátnou kresťanskou povinnosťou, ale podstatným znakom Cirkvi a neodmysliteľným elementom pastoračného konania. K jej úlohám patrí analýza štrukturálnych súvislostí aktuálnej núdze, ako aj z toho vyplývajúce politické intervencie. Formy realizácie služby nie sú vopred stanovené, skôr sa menia so zmenou spoločenských podmienok. Aké organizačné formy charita prevezme v určitej krajine, nie je teda iba otázkou viery, ale aj spoločenských a sociálno-politických pomerov. Charitatívne organizácie, zodpovedajúce rozličnému spoločenskému a politickému prostrediu, našli tiež rozdielne formy zakotvenia v cirkevnom živote.

Slovenská katolícka charita podľa jej ostatnej ročenky zamestnáva vo svojich zariadeniach a projektoch v celej krajine viac ako 1500 ľudí,² čo z nej robí najväčšieho poskytovateľa sociálnych služieb na Slovensku. Zároveň je cirkevnou organizáciou, ktorá poskytuje priestor aj pre pastoračnú prácu. Charitatívne angažovanie sa súvisí však so životaschopnosťou cirkevných spoločenstiev, pri ktorých sa realizuje.

Okrem teologických východísk profilu Charity ho tvorí aj organizačná kultúra, ktorá je jedinečná pre každú organizáciu naprieč rôznymi sektormi v spoločnosti. Profil organizácie tvorenej ľuďmi – aktuálnymi zamestnancami, ich hodnotami a vnímaním svojho zamestnávateľa je dotváraný a formovaný vopred zadanou misiou a víziou inštitúcie. Vnímanie Slovenskej katolíckej charity zo strany jej zamestnancov je predmetom nášho skúmania v tejto štúdii, s cieľom identifikovať jej obraz kresťanského profilu.

1 Por. Henrich POMPEY – Paul-Stefan ROSS, *Kirche für andere. Handbuch für eine diakonische Praxis*, Mainz: Grünewald, 1998, s. 148.

2 Por. © SLOVENSKÁ KATOLÍCKA CHARITA, Výročná správa (on-line), dostupné na: http://charita.sk/docs/pdf/rocenka_2015.pdf, s. 31, citované dňa 15. 10. 2016.

Metodologické poznámky

Štúdia je vypracovaná na základe kvalitatívneho výskumu, ktorý nám pomáha hlbšie sa zamerať na skúmanú tému. Výskum bol realizovaný počas letného semestra 2015/2016 v rámci seminára „Kvalitatívny výskum“ na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity. Na začiatku výskumu neboli stanovené žiadne premenné, ani hypotézy, autor štúdie spolu so študentami vypracoval okruhy otázok. Následne prebehol výber respondentov, ktorých spája práca v zariadeniach Slovenskej katolíckej charity. Respondenti boli vybraní z rôznych častí Slovenska, siedmi z nich sú zamestnanci na vedúcich pozíciách, štyria pracovníci vo výkonnej funkcii a jedna dobrovoľníčka. Dohodnutie termínov a realizácia dvanástich rozhovorov bola uskutočnená samotnými študentami. Vopred pripravené tri okruhy otázok sa týkali vnímania kresťanského profilu Charity, štýlu vedenia ľudí a organizačnej kultúry.

Počas rozhovorov boli respondentom v nerušenom prostredí postupne stanovené okruhy otázok, ktoré boli dopĺňané o ďalšie otázky, ak sa respondent od okruhu výrazne odchyľil. Dĺžka rozhovorov bola v intervale 25 až 40 minút. Odpovede sa nahrali na telefóny realizátorov rozhovorov a po realizácii rozhovorov prebehla ich transkripcia.

Prepísané texty boli následne spoločne otvoreným kódovaním rozdelené do segmentov týkajúcich sa tematicky rovnakých kategórií a následne axiálnym kódovaním prebehlo hľadanie významov vo výpovediach.³ Pre tematické zameranie štúdie vyberáme iba časť kódovaných výpovedí týkajúcich sa vnímania kresťanského profilu Charity. Pri citovaní jednotlivých respondentov neuvádzame ich mená, ani pracovnú pozíciu, nakoľko zhromaždené výpovede sú vyhodnocované rovnocenne a respondenti chápaní ako jednoliata skupina.

Výsledky rozhovorov

Charita je cirkevnou organizáciou, cez ktorú Katolícka cirkev realizuje svoje poslanie služby blížnemu. Pri rozhovoroch s vedúcimi pracovníkmi na rôznych úrovniach sa potvrdilo, že samotné chápanie Charity a jej úloh je veľmi široké. Uvádzame niekoľko odpovedí:

„Charita na Slovensku je konfederácia právnických subjektov, to znamená, že diecézna a arcidiecézne Charity sú samostatné právne subjekty, ktoré si organizujú sami svoju činnosť a sami vlastne plánujú obsah a podstatné veci. Táto konfederácia tvorí Slovenskú katolícku charitu, ktorá nie je nadriadená, ale koordinuje tie veci, ktoré sú spoločným záujmom. A okrem toho prevádzkuje charitné domovy, humanitárnu pomoc zo zahraničia, atď.“

Vedúca charitného zariadenia pre seniorov objasňuje vznik domova: *„Naše zariadenie vzniklo v 98. roku a začínalo výdajňou polievky. Do roku 2003 sme mali problém získať klientov, no odvtedy mám dva až trikrát viacej žiadostí od klientov, ako môžem prijať. Veľmi sa zvýšila dôvera v túto službu, ale aj potreba tohto zariadenia. Ľudia dokonca čakajú, kým niekto zomrie, aby sa uvoľnilo miesto. Je to aj kvôli tomu, že mnohí mladí ľudia odišli za prácou a nemá sa kto starať o ich starších blížnych. (...) Osamostatnenie diecéznych charít vnímam ako veľmi prospešný krok vo vývoji. Nakoľko sú podmienky v jednotlivých regiónoch rozdielne, každá charita môže reagovať primerane požiadavkám a potrebám. Na prvom mieste je katolícka Charita špecifickým poskytovateľom služieb odkázaným a núdzným bez rozdielu vyznania. V službe nejde len o nejakú filantropiu, ale predo-*

3 Por. Roman ŠVAŘÍČEK – Klára ŠEĎOVÁ, *Kvalitatívny výskum v pedagogických viedach*, Praha: Portál, 2014, s. 384.

všetkým je službou lásky odkázaným, v zmysle slov Ježiša: Čokoľvek ste urobili jednému z mojich najmenších, mne ste to urobili.“

Dobrovoľníčka farskej charity opisuje ich začiatok práce: „Vznik prebiehal tak, že k nám prišiel nový pán farár, ktorý založil farskú radu. Predošlý pán farár bol šikovný a farskú radu nepotreboval. Keďže terajší farár je tiež veľmi šikovný, ba by som povedala, že ešte šikovnejší, tak mnohé aktivity delegoval na farskú radu a tým má viac času na duchovné veci. Takže pre mňa je to organizácia, ktorá sa vyvíja, ktorá hľadá stále svoju cestu, ktorá má dobrý úmysel robiť sociálnu prácu s kresťanským aspektom, to znamená aj so starostlivosťou o psychickú a spirituálnu stránku človeka. (...) Má svoje zálohové projekty, je to sietotvorná organizácia, čiže má aspirácie dostať sa k človeku aj do tých menších dedínok. A ja si myslím, že ešte má pred sebou veľmi veľa úloh na splnenie, aby ju verejnosť vlastne brala.“

Ďalšia z výpovedí respondentov poukazuje na prácu Charity aj v oblastiach, ktoré sú pre sociálne služby neatraktívne: „Hlavným zameraním našej Charity je hlavne starostlivosť o bezdomovcov, chorých, starých a zomierajúcich. Nikdy v živote som nemala inšpiráciu robiť napríklad projekty pre deti z Bratislavy a pod., a viete prečo? Viem si predstaviť, že pre projekty pre deti dostanete strašne veľa peňazí. Preto problematika dieťa je v tomto meste pokrytá. A starostlivosť o starého človeka je nedostatková a my jej vieme dať ešte viac, ako jej dávajú tie iné inštitúcie. Čiže poslanie Charity je v tom že jednoducho idete a pracujete v tých oblastiach, kde je nedostatok služby alebo kde táto služba vôbec neexistuje.“

V oblasti pôsobenia medzi sociálnou a ekonomickou politikou sa dá neustále diskutovať o potrebe zblížovania týchto „dvoch svetov“. To môže nastať iba v prípade výmeny názorov medzi vedúcimi politickými, ekonomickými predstaviteľmi a sociálnymi pracovníkmi. Charity je vnímaná aj ako prostredník medzi svetom politiky a sociálnou skutočnosťou okrajových skupín. „V parlamentných výboroch sme hovorili so všetkými a pripomienkovali sme aj sociálne oblasti či zákon sociálnej pomoci, otázka hospicov, základy v zdravotníctve. Nepovedal by som, že sa z politiky vždy na nás obracajú. Niekedy sa obrátia na platformy, celé spektrum sociálnej oblasti a potom my komunikujeme medzi sebou, aby sme našli spoločné stanovisko,“ objasňuje prepojenie Charity s politikou jeden z respondentov. Podobné „zblížovanie svetov“ možno vnímať aj vo vnímaní otázky náboženského rozmeru Charity. V prvom rade, prezidentom Charity na Slovensku je biskup a podľa vedúceho jednej z Charít je zodpovedný za jej reprezentáciu, ako i za duchovnú formáciu. Z toho jasne podľa jednej zamestnankyne vyplýva aj náboženský charakter Charity. „Myslím si, že pracovník Charity by mal byť veriaci človek. Ak nemá ísť len o zamestnanecký prístup k odkázaným a núdznym, musí byť veriaci. Ak má vnímať núdzneho ako obraz Krista a jeho služba má byť - službou Kristovi, bez viery to nejde. Môže byť slušným, dobrým človekom, ale v charitatívnej službe to nejde. Náboženský charakter Charity cítiť určite. Aj keď sme tam mali nástenku, vždy sme ju mali zameranú tak, aby to bolo v tom náboženskom rozmere, aj keď je nejaké obdobie, napríklad pôstne.“

Ďalší respondent poukazuje na špecifikum, že jeho zamestnávateľ mu umožňuje v práci riešiť otázky viery: „Nie je človek, ktorý by priamo ovplyvňoval Charitu, ale máme jedného duchovného, ktorý pomáha pri práci v oblasti duchovnej starostlivosti. Ľudia sa o viere potrebujú aj rozprávať.“

Ďalší z opýtaných poukazuje na menej pozitívny rozmer prepojenia práce s vierou: „Rozmerom organizačnej a vnútornej štruktúry je aj to, že cirkevný úrad, čiže biskupstvo, rozhoduje o nadriadenom a podriadenom, kto bude zamestnaným. Preto je dosť ťažko si predstaviť oddelenie tejto sociálnej činnosti od ideologickej činnosti. Je potrebná lojalita, ale to je vždy v každej organizácii, to by som nevyčítal. Ale niekedy tá lojalita nie je primárna práci, ale primárna lojalita voči ideológii, že tam istým spôsobom je nástroj propagandy, nie sociálna práca.“

Pri otázke chápania Charity ako civilnej inštitúcie sa jeden z respondentov vyjadril: „Pri tejto téme sa vraciame k základnej otázke, čo je v podstate charitatívnej služby teologické a či sa vieme zhodnúť napríklad na tom, že ten minimálny priestor medzi kresťanskou a sekulárne motivovanou charitou je humanizmus. Ak v priestoroch medzi sekulárnou a cirkevnou charitou je humanizmus, tak by v podstate medzi nimi nemal byť rozdiel. A za predpokladu, že nie je rozdiel, tak je otázka, čo je tou pridanou hodnotou. To znamená, že pridaná hodnota môže spočívať napríklad na tom, že okrem základnej služby aj evanjelizujeme. Alebo môže byť v tom, že vzhľadom na ochotu osobnej obeti má Charita nižšie náklady na pracovnú silu a teda ostáva viac prostriedkov pre tých chovancov alebo svojich chránencov. (...) Motivácia ľudí pre prácu v Charite je závislá od sociálnej štruktúry tej ktorej krajiny. Čiže je iná vec, keď je niekto ochotný robiť pomocnicu v detskom domove na Spiši za minimálnu mzdu, pretože sa inak nezamestná, ako keď je niekto ochotný robiť v Nemecku za menšiu mzdu v Charite, než by mal mzdu v podobnom svetskom zariadení.“

„Ja si myslím, že kresťanský prvok je cítiť viac v duchu a v atmosfére,“ uvádza ďalší zo zamestnancov, „u nás je zrejme, že sme kresťanská organizácia, u nás ten kresťanský duch je ťažko paušalizovať, záleží od toho jednotlivého zariadenia. A je to tak, že v akom stave je Cirkev kdekoľvek, tak v takom stave je aj charita. Je to dané tým, ako ľudia žijú svoj aktívny život ako katolíci, do takej miery vedia postupovať aj v tejto službe. Niekedy naším ľuďom chýba uvedomenie si toho tradičného kresťanstva, ktoré možno vnímať, aby to dokázali adaptovať na aktuálnu dobu a na to, čo človek momentálne potrebuje. Na toto nám určite chýba formácia. Keby sme išli smerom na východ alebo v celom tomto regióne, tak oproti Českej republike sme na tom percentuálne kresťansky lepšie, ale Čechy robia ďaleko viac ako my. Hoci tam v Charite pracuje ďaleko menej veriacych ľudí.“

Zamestnankyňa Charity má na odlišnosť Charity od civilnej inštitúcie praktický názor: „Je to veľký rozdiel oproti nemocnici. Samozrejme, aj medzi nemocnicou a nemocnicou. Keď som bola holiť jedného klienta, musela som navštíviť takmer každého pacienta, pretože sa o nich nemal kto postarať. Keď sme my mali klienta, vedeli sme, že má byť osprchovaný, umytý,... Prišiel do nemocnice, a keď ho tam nechali týždeň, tak sme ho našli zarasteného ako Mojžiša. Bol neosprchovaný, neoholený, neumytý, nič. My sme ho tam museli chodiť sprchovať. V nemocnici sa ľudia striedajú, klienti sú tam týždeň, preto sestra nemusí o klientoch ani veľa vedieť. V Charite sú ľudia, ktorí hneď neodídu. Keď príde návšteva, tak presne viem, za kým idú. A tak iný vzťah je v Charite ako v nemocnici.“

Motivácia pre prácu v Charite je rôzna. Vedúca pracovníčka opisuje tú svoju: „Ja to cítim tak, že dôvod pre moju prácu je moje presvedčenie a môj kresťanský život. Považujem to za dobré a viem, že môžem dať ľuďom z mojich vnútorných zdrojov niečo a ja cítim, že je to práve v tejto sociálnej oblasti. Predstavte si, že príde 25-ročný mladý muž, ktorý má vysokoškolské vzdelanie, je doktor a robí tu rok ‚poskoka‘ v sociálnom centre pre bezdomovcov. Niektorí ľudia akoby prichádzali k nám urobiť službu z ich vnútorných pohnútok, ochotní dať kus svojho života iným.“

„S duchovným rozmerom formácie pracovníkov, dobrovoľníkov i klientov v Charite je potrebné sa venovať duchovnej formácii. Napríklad na Spiši je vyčlenený kňaz, ktorého poslaním je práve táto starostlivosť o zamestnancov a klientov spišskej Charity. Podobne je to aj v Gréckokatolíckej diecéznej charite v Prešove. V ostatných je to v stave riešenia, aby každá diecézna Charita mala svojho kňaza, ktorý by pracoval na rozvíjaní charizmy služby,“ tvrdí vo svojom príspevku jeden z respondentov na margo otázky k formácii pracovníkov Charít.

Zamestnankyňa vysvetľuje spôsob školenia pracovníkov Charity: „Rozvoj zamestnancov je úzko spojený s kvalitou podávaných služieb a zároveň to patrí aj ku kultúre organizácie. Charita si túto záležitosť neuvedomuje práve preto, lebo stavia tú kultúru firmy na náboženskej servilnosti. Takže preto aj tá potreba duchovného vedenia. V tomto má Charita slabiny, pretože formovanie našich ľudí v tejto oblasti nie je.“

Syntéza výsledkov

Realizované rozhovory so zamestnancami Slovenskej katolíckej charity približujú tematické ponímanie viacerých oblastí. Z uvedených výpovedí respondentov je možné identifikovať široký rozptyl chápania kresťanského profilu ich zamestnávateľa. Súhrnne môžeme uvedené výpovede zhrnúť do troch pozitívnych významových línií kresťanského profilu:

- Pri poskytovaní sociálnych služieb hrá dôležitú úlohu **spirituálna starostlivosť o klienta** – „sociálna práca s kresťanským aspektom, aj so starostlivosťou o psychickú a spirituálnu stránku človeka“.
- Oslovení respondenti vnímajú kresťanský profil v pridanej hodnote oproti iným organizáciám vo **flexibilnej ponuke služieb, podľa aktuálnych potrieb**: „my práci vieme dať ešte viac, ako jej dávajú iné inštitúcie, (...) pracujete v tých oblastiach, kde je nedostatok služby alebo kde táto služba vôbec neexistuje“.
- Cez prepojenie so štruktúrou Katolíckej cirkvi sa vie organizácia dostať do všetkých regiónov a **je vďaka spolupráci s farnosťami sieťotvorná** – „aj preto sme sa stali partnerom pre ministerstvo, lebo máme celoslovenské pokrytie“.

Slabé stránky kresťanského profilu sú deklarované v dvoch oblastiach:

- **nahrádzanie kvality „iba“ modlitbou** pri riešení problémov klienta,
- vytvorenie atmosféry, kde zamestnanci navštevujú modlitbové programy len preto, „aby prežili“, čiže **nedostatočný dôraz na kresťanský štýl zmýšľania**, ktorý je nahradený formálnymi náboženskými prejavmi – „Charita (...) stavia kultúru firmy na náboženskej servilnosti. Takže preto aj tá potreba duchovného vedenia,“ „zamestnanci sa naučia písať nábožensky podfarbené piesne, aby vyčarili úsmev na tvárach svojich chleboďarcov“.

Ako najdôležitejší výstup výskumu sa ukazuje potreba kontinuálnej aktualizácie kresťanských hodnôt tak, aby neboli zrozumiteľné len pre úzky okruh ľudí, ktorí sú v nich dlhodobo socializovaní a aj ich reflektívne realizujú. Táto potreba je aktuálna nielen smerom k externému prostrediu, ale aj vnútroorganizačne je potrebná poctivá reflexia o tom, čo znamená kresťanský svetonázor pre činnosť organizácie. Cieľom takejto reflexie je, aby organizácia Charity dokázala byť prejavom praktickej teológie v dynamike potrieb núdznych. Usporiadanie cirkevnej Charity, ktorá chce byť v blízkosti ľudskej núdze, jasne závisí od aktuálneho stavu a ťažkostí spoločnosti: „Pre teológiu

*a prax Charity z toho vyplýva, že Cirkev je svojim rozmerom diakonicko-charitatívna, ktorá sama sebe neurčuje, ktorým smerom sa vydá, ale svoju cestu necháva určovať tým, ktorým má byť blízkou. Platí to predovšetkým preto, aby biedu ľudí (a tiež stvorenia) brala vážne a pravdivo vo všetkých jej rozmanitých formách a súvislostiach.*⁴

Kresťanský profil Charity na Slovensku z pohľadu jej zamestnancov

Abstrakt

Služba blížnemu je dôležitým pilierom identifikácie cirkevného života a identity kresťana. Jednou z platforiem na jej realizáciu je organizácia Charity, ktorá pôsobí celosvetovo, na Slovensku funguje pod názvom Slovenská katolícka charita. Štúdia skúma vnímanie kresťanského profilu zamestnancov Charity formou pološtrukturovaných rozhovorov. Cieľom výskumu je predstavenie rôznosti a obsahov kresťanského rozmeru Charity z pohľadu vybraných respondentov. Výsledky poukazujú na vnímanie respondentov v oblasti spirituálnej starostlivosti o klienta a flexibilnej ponuky služieb podľa aktuálnej núdze blížnych.

Kľúčové slová: Slovenská katolícka charita, profil, kresťanstvo, organizácia, zamestnanci

Kontakt na autora

Dr. Jozef Žuffa

Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Kostolná 1, 811 01 Bratislava
jozef.zuffa@truni.sk

4 Norbert METTE, Theologie der Caritas, in: Markus LEHNER u.a. (ed.), *Grundkurs Caritas*, Linz: Landesverlag, 1993, s. 134.